

Antalet kända runristningar i Upplands-Bro - Börje Sandén

Antalet kända runristningar i Upplands-Bro uppgår till 37. Flera runstenar har emellertid försvunnit, sedan man på 1600-talet började rita av dem och tolka deras inskrifter. Många var redan då skadade och sönderslagna i kanterna, så att man aldrig fått veta hela texten. 17 texter är kompletta och på ytterligare 4 stenar saknas endast något eller några ord. Fyra stenar med fullständig text är numera helt försvunna och två har nyligen flyttats till Historiska museet. Fem stycken av de bevarade stenarna anses stå på ursprunglig plats.

Idag har vi 25 runstenar, hela eller i delar, resta på skilda håll i kommunen. I Bro och Håtuna kyrkor förvaras dessutom några smärre runstensfragment. Fullständig beskrivning av runstenarna finns i Sveriges runinskrifter, vars numrering tillämpas i nedanstående förteckning (liksom på kartskissen).

□ = fullständiga/nästa fullständiga texter.

O = tämligen hela (minst 50 %)

† = texten har kristen anknytning

* = särskilt intressant text

U = anses stå på ursprunglig plats

X = död utomlands

	Kungsängen		□	O	†	*	U	X
604	Almarestäket							
605	Ryssgraven, i berghäll	borta	□		†	*		
	Västra Ryd							
606	V Ryds kyrka	borta						
607	Dito fragment	borta						
608	Dito förr under bron			O				
609	Prästgården, fragment	borta						
610	Granhammar, fragment	borta						
611	Mjölnarstugan		□	O			U	X
612	Dito, endast kors			O	†			
613	Torsätra	Hist.mus	□		†			
614	Torsätra	Hist.mus	□	O				
615	Tranbygge	borta	□		†			
616	Tång			O	†			X
	Bro							
617	Assurs sten		□	O	†			
618	Bro kyrka		□	O				
619	Dito, fragment							
620	Finsta			O	†			
621	Härnevi, Skällsta bro		□					
622	Härnevi,(Skällsta) Prästgården			O	†			
623	Jursta		□	O			U	
624	Spånga		□	O				

	Låssa		□	O	†	*	U	X
625	Säbyholmsskolan (Hagalund)			O				
	Håbo-Tibble							
626	Bälby							
627	Jädra tä	borta	□		†			
628	Jädra tä	borta	□					
629	Grynsta, människor		□	O	†		U	
630	Väst-Tibble, Alby hage		□	O				
	Håtuna							
655	Håtuna kyrka							
656	Bjursta, rest 1953	borta	□	O				
657	Kålsta, Nyborg		□	O				
658	Nibble-Håtuna kyrka							
659	Nibble-i skogen		□	O			U	
660	Norränge - Håtuna kyrka, röd färg		□	O				
661	Råby, Ingvarsten		□	O	†	*	U	X
662	Signhildsberg		□	O				
663	Signhildsberg - allén		□	O				
650	Signhildsberg (Kumla)		□	O	†			

Runstenar i Upplands-Bro

Sorterade efter namn.

g = kristna inskrifter (Gud)

m = manliga namn

k = kvinnliga namn

o = ortnamn

? = man/kvinna ?

Antal = 98

605	g		K
656	m	Agmund	H
660	m	Andvätt	H
661	m	Anund	H
627	m	Anund	HT
629	m	Arngisl	HT
617	m	Assur	B
621	m	Assur	B
657	m	Assur	H
621	m	Åsbjörn	B
627	m	Åsbjörn	HT
606	k	Åsgärd	VR
610	m	Åsgöt	VR
663	k	Åsgun	H
624	m	Björn	B
661	m	Gervi	H
617	m	Geter	B
617	k	Ginnlög	B
611	m	Gisle	
662	m	Björn	H
625	m	Björn	L
611	m	Björn	VR
616	m	Bose	VR
615	m	Bruse	VR
614	m	Folke	VR
605	m	Fot	K
630	m	Fröbjörn	HT
611	m	Fröger	VR
629	m	Fulluge	HT
659	m	Gerbjörn	H
660	m	Gerfast	H
659	m	Germund	H
661	m	Gervi	H
617	?	Göt	B
627	m	Göt	HT
627	g	Gud	
617	g	Gud	B
622	g	Gud	B
650	g	Gud	H
661	g	Gud	H
629	g	Gud	HT
613	g	Gud	VR
615	g	Gud	VR

616	g	Gud	VR
606	m	Gudfast	VR
625	m	Gudlev	L
661	?	Gulla	H
620	m	Gunnar	B
630	m	Gunndjärv	H
621	k	Gunnhild	B
622	k	Gunnhild	B
659	m	Gyller	H
618	k	Gyrid	B
623	?	Gyrid	B
626	k	Gyrid	HT
650	m	Halvdan	H
617	m	Håkon	B
605	m	Hård	K
628	m	Hjälmfast	HT
662	m	Holmfast	H
617	m	Holmger	B
628	m	Holmsten	HT
622	m	Horsämne	B
614	m	Husbjörn	VR
620	m	Igul	B
624	m	Igul	B
608	m	Igulbjörn	VR
624	m	Igulfast	B
629	m	Illuge	HT
618	k	Ingegärd	B
605	k	Ingerun	K
618	k	Ingrid	B
661	m	Ingvar	H
605	o	Jerusalem	K
659	m	Joger	H
660	m	Kala	H
618	m	Klemet	B
628	m	Knak	HT
604	m	Krok	K
608	m	Kvigulv	VR
627	m	Nyse	HT
628	m	Orm	HT
658	m	Östen	H
606	m	Östen	VR
613	m	Östen	VR
656	m	Rodälv	H
619	k	Röd	B
621	m	Sigbjörn	B
623	m	Sigfast	B
655	m	Sigfus	H
650	m	Sigrev	H
608	k	Sigrid	VR
623	m	Sigvid	B
615	m	Sigvid	VR
614	m	Skule	VR
611	m	Stenfrid	VR

624	m	Sven	B	650	m	Ulvger	H
617	m	Sygröd	B	613	?	Una	VR
628	m	Torbjörn	HT	623	m	Vifast	B
629	m	Torfast	HT	662	m	Vigbjörn	H
663	m	Torgisl	H	660	m	Vighjäl	H
628	m	Torsten	HT	622	m	Vithövde	B
657	m	Ulv	H				
662	m	Ulv	H				

Ur Kristendomens genombrott - en studie av runstenarna i Upplands-Bro

Helene Andersson. Påbyggnadskurs i arkeologi. Ht 1995. Stockholms universitet,
Handledare: Bo Petré. Uppsatsen finns i sin helhet i UKF:s arkiv.

5.4.1 Historisk datering.

Endast sex av analysområdets runstenar faller inom gränsen för möjligheten att datera dem genom att se på historiska fakta. Dessa ser ut enligt följande:

U 605: Stäket, Stockholms-Näs sn: "Ingerun, Hårds dotter, lät rista runorna efter sig själv. Hon vill fara österut och ut till Jerusalem. Fot ristade runorna."

Datering: Enligt Palme (1959:92), bör denna resa ha företagits före 1070-talet då seldsjukerna spärrade vägen till den heliga staden. S. B. F Jansson daterar en runsten sid Broby bro i Täby sn, rest över Östen som besökt Jerusalem och avlidit i Grekland, till ungefär samma tid som knut den store för till Rom, d.v.s. år 1027, där han grundade ett härbärke för pilgrimer från Norden (Jansson 1984:76). U 605 bör också enligt samma källa ha tillkommit under 1000-talets första hälft. Pilgrimsfärder till det heliga landet företogs under hela den äldre medeltiden, men var som talrikast under 1000-talet.

U 611: Tibble (Granhammar), Västra Ryds sn: "Björn och Stenfrid läto resa stenen efter Gisle. Han föll utomlands i Frögers följe."

Datering: Deltagare i Frögers tåg är nämnda på ett antal runstenar, inte bara i Uppland. Namnet är så pass ovanligt i de vikingatida runinskrifterna, att det sannolikt handlar om en och samma person. Söderbysten i Valbo sn i Gävle (Gs 13) berättar följande; "Bruse lät uppresa denna sten efter Egil, sin broder. Och han blev dödad i Tavastland, då Bruse förde landskapets ledung(?) efter sin broder. Han for med Fröger. Gud hjälpe hans själ och Guds moder. Sven och Åsmund de ristade." På U 698 står det "...lät resa stenen efter Åsger, sin son. Han föll ute i Linland i Frögers här (?)." Tydligt var Fröger av uppländsk härkomst, och företog sig (ledungs?)tåg vars uppdragsgivare enligt von Friesen, sannolikt var sveakungen (Friesen 1913:379). Enligt samma källa dateras också Frögertåget till omkring 1030.

U 614: Torsätra, Västra Ryds sn: "Skule och Folke låta resa denna sten efter sin broder Husbjörn. Han blev sjuk ute, då de togo gäld på Gotland."

Datering: Att ta gäld på Gotland var inte uppländska bönders enskilda företag. Enligt Gutasagan framkonuner att gutarna gjort en överenskommelse med sveakungen att betala 60 marker i skatt årligen, för skydd och hjälp. Detta föredrag anses ha ingåtts under hednisk tid, alltså innan Olov den heliges besök på Gotland, vilket har daterats till 1029 eller 1030 (Hjärne 1947:94) Enligt 'essen och Jansson (1951:25) avser innebörden på U 614 vara att inhämta sveakungens skatt.

U 616: Tång. Västra Ryds sn: "fir—riui lät resa kumlet efter sin fader Bose och (sin) broder kuru-Gud hjälpe ...kuru föll utomlands i England."

Datering: Färderna i västerled, mot England, hör till de vanligaste resmålen för de skandinaviska vikingarna. Den s.k. danagälden, skatter som det engelska folket tvingades friköpa sig från tiåkingarnas våld, pålades dem från slutet av 900-talet. Insamlandet av denna gäld pågick sedan fram till 1017, då Knut, Sven tveskäggs son, blivit Englands härskare, och betalade ut den sista danagälden åt de hemvändande vikingarna (Jansson 1984:84). Att tillhöra denna hird innebar en hög social status. Huvuvida denne Bose och "kuru" (sannolikt namnet Krok) deltagit i den svenska hirden, och i sådana fall när, framkommer ej. Englandsfärderna var dock som tätast under 1000-talets första decennier (von Friesen 1913:28).

U 617: Bro kyrka, Bro sn: "Ginnlög, Holmgers dotter, syster till Segröd och till Göt. hon lät göra denna bro och resa denna sten efter Assur, sin man, son till Håkon Jarl. Han var landvärnare mot vikingar med Geter. Gud hjälpe nu hans ande och själ."

Datering: En Håkon jarl nämns på Sävsjöstenarna (Sm 76), och Jansson (1984:87) identifierar denne man som Knut den stores systerson och medkämpe. Sävsjöstenens Håkon jarl var enligt Jansson av Ladejarlarnas ryktbara ätt, och han drunknade i Pentland Firth år 1029 (Ibid.). Kan denne person vara samma som på U 617? Nibble-stenen i Ekerö sn är rest över en man som var "bäst bland bönder i Håkons rod". Enligt Messen och Jansson är Håkon jarl nämnd på U 617 en svensk landvämshövding. Förmodligen uppnådde Assur sin befattning som landtärnare genom att hans far var jarl, d.v.s. befälhavare över ledungsflottan (Messen och Jansson 1951:38). Enligt Mats Larsson (1986:108) föreligger en möjlighet att Nestorskrönikans uppgift om att Håkon jarl kan vara desamme som den Håkon (el. Jakun), ledare för varjagerna, som furst Jaroslav i Kievriket samlade 1036 för att få hjälp i det stora slaget mot petjenegerna. Dessa uppgifter är dock alltför osäkra för att kunna fastslå en enhetlig datering. Informationen om Assur som landvärnare mot rikföga anger emellertid att han måste ha haft uppgift att försvara området, vilket inte kan stämma enligt ovan nämnda uppgifter.

U 661: Råby, Håtuna sn: "Gervi och Gulla reste denna sten efter Anund, sin fader. Han blev död österut med Ingvar. Gud hjälpe Anunds ande."

Datering: Ingvars den v-utfarnes expedition österut mot Särkland är omtalad på ett trettioal runstenar fr. a. i h-lälardalen. Detta Särkland kan sannolikt identifieras med det abbesidiska kalifatets länder, villas huvudstad under vikingatid var Bagdad (Jansson 1984:68). Att detta vikingatåg fick ett tragiskt slut framkommer av runinskrifterna, då inte en enda av dem omtalar någon deltagare som kommit tillbaka. Ingvar förekommer också i den isländska Yngvars saga, skriven drygt tvåhundra år efter vikingatågets slut. Enligt denna saga (samt i tre isländska annaler). finns uppgifter om tiden för Ingvars död: "Och då Ingvar dog, hade lidit från Jesu Kristi födelse 1040 år och en vinter." (Jansson 1984:71). Troligtvis kan också U 661 dateras till ungefär samma tidpunkt. Orsaken till färden kan ha varit att öppna nya handelsvägar till Karibiska havet, när Volga var stängt av de tatariska stammarna (Larsson 1983:95).

5.4.2 Runristare och datering

Det finns tre ristare som har undertecknat sina stenar; Fot (U 605). Tiofast (U 629) och eventuellt även en ristare kallad Röd (U 619). Till detta kommer även uppfattningen om att vissa stenar, genom sin ornamentik, ristningsteknik o.s.v., kan härröras till ytterligare ett antal runristare (Axelsson 1993). Med anledning av att man genom att binda runstenarna till antagna ristare kan en säkrare grund för datering, har följande analys gjorts:

Ulv i Borresta/Gunnar: Bråte (1925:15) härför U 617 att ha ristats av antingen Ulv i Borresta eller Gunnar, eller kanske någon annan ristare av samma skola. Ulv i Borresta var föregångare till Asmund Käreson, vilket ger en datering till 1000-talets första decennier.

Fot: Tillhörde Upplands mest produktiva ristare. Signerade endast fem ristningar, men ligger bakom ca 50. Fot ristade de mest praktfulla stenarna i Uppland, bl.a. Jarlabankestena. Verkade vid tiden omkring 1040-1050-talet (von Friesen 1913:47).

Torfast: Har endast tre undertecknade ristningar i Uppland. Föregångaren Asmund Käressons ristningsverksamhet startade runt 1025, och varade till ca 1050-talet (von Friesen 1913:34). Torfasts arbete tog vid där Asmunds slutade, vilket ger honom en datering till 1040-1050-talet. Hans stenar är också samtida med Ingvarsstenarna (von Friesen 1913:46).

Röd: Röd nämns inte i runforskarnas verk (von Friesen 1913, Bråte 1925, Axelsson 1993). Kan denne Röd vara identisk med Sigröd som ristade Åkerbysten i Bälunge hd? Till denna finns emellertid ingen datering. Dateringen för ristaren Alrik är också okänd. Han nämns varken hos von Friesen (1913) och Bråte (1926).

Visäte: Har undertecknat åtskilliga runstenar i sydöstra Uppland. Dateras till 1060-1070-talet (Jansson 1984:92).

Öpir: Var bland Upplands mest produktiva ristare med ca 80 signerade och osignerade ristningar, fr. a. i mellersta och södra Uppland. Von Friesen hävdar att Öpirs första uppträdande som självständig mästare torde förläggas till omkring 1070 (1913:69). Det är däremot svårt att avgöra hur länge han verkade. Öpir var Visäes lärjunge.

Arbjörn: Nämner sig endast på tre runstenar i Håbo hd. Dateras av Bråte (1925:48) till 1030-talet.

Äskill: Har undertecknat fyra Ingvarsstenar i Sunda repektive Håbo härad, vilket ger honom en datering till 1040-talet.

Helene Anderssons uppsats omfattar 40 A4 sidor med en utförlig litteraturförteckning.

Ur Rickard Dybecks reseberättelser Ant. på ATA Börje Sandén. 1980-talet

Svea Rikes forna Tingeställen bl 7

Litet nordan om Håtuna kyrka på Norrskog, mellan Håtuna och Markia by på skillnaden mellan åkern och skogen, ett gammalt Tingsplats "i fyrkant" Knäs hög" och sedan ofvanpå fylldt med jord, at Domaren skall vara högre än församlingen" s. 12 S Eft ett __.. Fjerdhund

Reseberättelse 1859 Denn i Presterskapets antikvariska Berättelser uppgifna runstenen vid Hammarby söktes förgäfvdes. Runstenen i Svarstbacken finnes, Lijl 29, men inskriften är fördärfvad genom upphuggning

Runstenenarna L. 24,25 äfvensom 27, alla i Tibble socken äro förkomne. Några resliga stenar __.. besågos i skogen mellan kyrkan och Löfsta, samt smärre grafkullar å kyrkohöjden, andra minnesmärken att förtiga.

Håtuna slott Vid Håtuna kyrka sökte jag lemningarna efter Håtuna slott. Hele grunden ligger sedan tvänne år - i en stenhägnad !!!

Här söktes __ **okände runstenar**. Förut kända omgranskades. På Galgbacken i Viksjö gårde besågs en forntida begravningsplats. Två runstenar stå där. Men forskarna eger i behåll få sådana grafställen. Vid Lugnet (Kvarnlöt) i Skokloster

Reseberättelse 1860 Berättelse rörande undertecknads antiqvariska forskningar under sommaren 1860. __.. slott, vilka noggrant afmättes. Sjelfva Stäkeseön har för när-varande blott några få hedna grafkullar, en mängd sådana skola för icke länge sedan der funnits.

Den märckvärdiga **runsten, hvilken på 1600-talet var i Dalkarlsbacken**, äfvensom ett stycke, hörande till den vid Stäkes gård ännu befintlige, eftersöktes förgäfvdes. En vacker bautasten af tre alnars höjd står i skogen norr ut på ön. En lika märklig som egendomlig sägen rörande en der fordomdags inträffad händelse är vida känd. (OBS)

forts. tre foliosidor tämligen lättlästa.

Dybecks reseberättelse 1863 sid 24 Almarestäket föreslår att det undersöks och kartläggs

Håtuna slott Johan III upplyste sina hovmän att rätta namnet var Hoftuna Samma sak med "Håbo Härad's forna tingsäte, en stor stenkrets på en skogig höjd nära en fjärdingsväg norr ut från Håtuna kyrka (se tidigare berättelse)

Dybecks reseberättelse 1865, sid 8 Några nya lemningar af Håbo härads forna tingsställe, norrut från Håtuna kyrka granskades

Dybecks reseberättelse 1866 Den av Dybeck funna Finstastenen är upprest. "Nästan samtidigt uttogs ur Bro kyrkas södra mur den märkvärdiga Assurstenen (Sverikes Runurkunder No 1) och restes på en fri och lämplig plats vid vägen mellan kyrkan och prestgården. Jämte honom restes en ur kyrkogolfvet upptagen runsten (No 2 i Runurkunderna). Socknens övriga minnesmärken öfversågos."

Dybecks reseberättelse 1867 De i en föregående berättelse nämnda ättehögar på Lindö egor, till en del skadade genom grustägt, hade icke vidare blivit rörda. Här boende statkarlen Gustaf Andersson uppgaf att i närliggande skogen mellan Til och Näs kyrka skulle finnas "en jetterad" af sten. Jag följde honom till platsen och fann jetteraden vara en 22 fot lång och åtta fot bred skeppssättning med en tre fot hög förstäf. Han hade grävt en djup grop mitt i skeppet sannolikt för att finna och vinna skatter. Kring stensättningen äro några smärre kretsar, hvaraf en med två fot hög vårdsten (vårdsten 2) *(Dybeck fortsätter till Järfälla)*

Sök. Johan Hadorph, Hadorphs stora copiebok finns deponerad i Riksarkivet 1918 (enl ATA) ATA har KB:s katalog över handskriftssamlingen. Fornkunskap Fa - Fm. 1. 2. jämte mikrofilm.

Historiskt - Geografiskt - Statistiskt Lexikon, 1859 (ur UKF:s databas)

G. Hogner, G. Thomée, m. fl.

Bro socken folkmängd 1810: 748, 1840: 853, 1856: 865

Fast skola med 1 examinerad lärar. 1856: 25 gossar, 13 flickor, 1 gosse undervisades i allmän läro-anstalt, 1 gosse undervisades enskilt, 13 gossar och 39 flickor i hemmet *ego: exempel på att skolplikten gällde kommunen, ej människorna. Skolan är Fredens skola vid Kvistaberg.*

Vestra Bro till skillnad från Östra Bro (Roslags-Bro)

Bro anses enl. en åsikt betyda "hög", ej ha med bro att göra. Som bevis hänvisar man till att andra ställen med "**bro**"-namn finns stora högar; här tänker man på Assurs hög. Jfr Olaus Berg. Annan åsikt menar att Bro är förkortning för "Broarna", som måste ha varit många över den sankta marken.

Att Bro ligger i en gammal kulturbygd "bevisas" av att **Fornsigtuna** ligger i området.

Nils Olofsson, son till Upplands-lagmannen Olof, testamenterade 1359 sina vapen och häst till Bro kyrka, där han valde sin grav. **Assurstenen är inmurad i väggen.**

Kufiska mynt funna vid Önsta 1823, 5 + 2 st.

Runstenar och vikingaleder. Ur Vägar - nutid, dåtid, framtid

Helmer Gustavson, 1991, Runverket

Naturlig plats för runstenarna längs färdvägar. - de skulle läsas av folk - restes ofta vid trånga passager eller där sjöfarande måste gå över land/ dra båtarna: - Näs, Ed, Varpsund - braut rydia: bryta väg: Bröt-Anund

Vid broar: - Assurstenen - Ginnlög - Sigurdsristningen, 65 m lång träbro, Sigrid (bägge nämns i Vägbooken) - mindre ofta frågan om fribro - i stället förstärka botten med stenar (Vadstenar) - "spångar" - Spånga

Vikingarna. kap ur Norden och kontinenten i gammal tid.

Fritz Askeberg, Ak. avh. 1944.

Ant. Börje Sandén

OBS: **Assurstenen** behandlas utförligt - enda belägget för ordet viking i runstenstexter

Vikingatiden - ingen adekvat beteckning för tiden i dess helhet. (Askebergs tes; se början av boken s.3) - Terminologien har ej hävd i samtiden - rus el. varing i öster: ryska, bysantinska, arbiska källor - normanni, dani i väster - gall = främling, lochlannach = nordbor: hos irerna - madjus = hedningar: araberna i Spanien - ascomanni = 'viking' i mlat.

Härledning (sedan gammalt) av ordet viking 1/ vik = bukt (fortf. den allmännaste: låg på lur i vikar) 2/ vig = kamp (ej trolig) 3/ Viken, innevånarna där 4/ wic = lat. vicus = läger (först hos Bugge) - läger på de brittiska öarna - ordet skulle ha funnits i ags. redan under folkvandringstid - ordet skulle ej vara nordiskt 5/ vicus = 'stad', 'köping' - "köpslå med vapen i stället för med mynt" - 'stadsbo' 'sjöfarande köpman' 'sjörövare'

OBS: **viking ej känt i Beowulf** - här sägs sjökonungar, sjögauter, sjökrigare - först 879 finns ordet i ags. krönikan, 100 år ef. Lindisfarne - endast 3 ggr i hela krönikan 885, 921, 1098 6/ 'vika' sjörövare som flyr så snart han fått sitt byte - anses omöjlig ur ordbildningssynpunkt

Begreppet viking: stor vacklan och osäkerhet (säger Askeberg)

RUNSTENARNA "**Brostenen**" = **Assurstenen** - **ges stort utrymme**, sid 122-125 Appellativet (artnamnet, motsats till egennamn) viking finns bara på en runinskrift, nämligen Assurstenen.

ego: tydligen utlänningarnas benämning på nordbor: jfr vicus = läger 'vikinga vordr' = vikingaväktare; 'som skulle hindra vikingar att göra strandhugg'

HÅKON JARL: Assurstenen - lång utläggning på sid 123. - sannolikt identisk med bekante Ladejarlen Håkon Sigurdsson - spelade stor roll i senare hälften av 900-t - med hjälp av Harald Gormsson (Blåtand) lyckades han hävda sig mot Harald Hårfagres ättlingar. - innehade större delen av Norge som skattskyldigt jarladöme under danska kungen. - Håkon jarl hade många barn 'på sidolinjen' - ej troligt att de stannade kvar i Norge sedan Håkon mördats och Olav Tryggvason återtagit norska kungakronan. - en av Håkons söner, Erik, vistades hos Olof Skötkonung - Assur kan således ha varit ytterligare en av de landsflyktiga sönerna

När isländska kungasagorna skrevs har benämningen viking förlorat i anseende. Efter vikingatidens slut betecknar ordet fribytare, upprorsmän - används även för vender och ester

Skaldediktning bekräftar betydelsen 'sjökrigare på härnadståg'

Ur intervju med Anna Lundvall, Ekboða. Börje Sandén 1983-04-14

Vid Gustavshäll låg en liten stuga, som varit soldattorp. därifrån gick en gångstig upp till kyrkan och man gick över en liten bro. Man kom upp vid runstenen.

Ur Enköpings Veckoblad 1864-08-12

Vitterhets- Hets- och Antikvitetsakademien hemställer och Kungl. Maj:t beslutar ett vite av 75 Rdr för den som förändrar, rubbar, borttager och förövar åverkan på fornminnen. Gäller vid Brogård. två stora ättehögar söder om och i närheten av Bro K:a

Ur Elers vägbeskrivning för Bro härad del I, 1700-talet senare hälft. UKF:s databas (vid Skälsta bro - 1 av 3 stenar nu vid Bro prästgård)

Mellan Näs kyrka och Tibble gästgivargård är vägen över en jämn oh slät åkermark, intill dess den vid gästgivargården, åter intager på högra sidan skogsbackar tillhörande dels Sylta och dels Tibble byägare; gående vidare, sida om den så kallade Lillsjön uppför nu lång och tvär kallad Aspviksbacken under och förbi Aspviks vattenkvarnar, med skog dels på en och dels på bägge sidor; och så åter över slät åkermark med ömsom ängar på vänstra sidan över **Skälsta bro** kallad, vid vilken till vänster uppe uti backen stå tvenne runstenar vilkas runor av ålder blivit så förnötta, att de icke möjligen kunna läsas eller avtagas; även som de vilka till höger om bron vid Skälsta by, något ifrån vägen, på en dylik

Assurstenen beskriven av Fritz Askeberg 1944

([askeberg.htm/pdf](#))

Fritz Askeberg: "Den enda kompletta runstenstexten med ordet viking".

Ett försök att klaragöra vem Assur var.

Innehållet och tolkningen av Assurstenens text har varit föremål för många och långa diskussioner. Här kommer ett exempel från 1944, då Fritz Askeberg utvecklar sina idéer i boken *Norden och kontinenten i gammal tid*. Där finns ett långt kapitel "Vikingarna", där olika synpunkter på ordets härkomst redovisas. Här återges den del av texten som hänför sig till Assurstenen i Bro.

Askebergs tolkning utgör ett av de många inläggen i "*Upplands runinskrifter*", som är 3:e delen (Bro, Håbo och Trögds härader) i 8:de bandet av Sveriges runinskrifter, granskade och tolkade av Elias Wessén och Sven B.F. Jansson, 1949.

Sid 122 - 125.

Landvärnare mot vikingar

Substantivet *viking* finns i ett enda säkert belägg, nämligen Brostenen i Uppland med inskriften »Ginlög, Holmgers dotter och syster till Sigröd och till Gaut och hans övriga syskon, hon lät göra denna bro och resa denna sten efter Assur, sin make, Hakon jarls son. Han var vikinga vordr med Geitir. Gud hjälpe hans ande och själ.» I Uppl. Fornm. tidskr. översattes *vikinga vordr* med »vikinga-väktare (?)», vartill fogas den anmärkningen, att uttrycket väl åsyftar »en uteliggare, som skulle passa på och hindra vikingar att göra strandhugg». von Friesen har översättningen »landtvärnsman mot vikingar» utan att ingå på frågan, vilket institut därmed skulle åsyftas. Säkerligen har han kombinerat uttrycket med de i fornsvenska lagar välkända termerna *bya-*, *bota-*, *stranda-vardr* etc. Det är dock knappast troligt, att den högättade Assur fått sitt eftermäle som en enkel vaktpost av detta slag. Sammansättningen talar ej heller därför, ty genitiven är i dylika fall objektiv och åsyftar det som beskyddas. Som teknisk term inom försvars- och sjöväsendet användes *vordr* även i fornnorska lagar men där tydligen genomgående i abstrakt betydelse som beteckning för vakttjänstgöring av olika slag, t. ex. *vitavördr* 'vakthållning vid vårdkase', *ravördr* 'vakttjänst ombord för seglen', *nattvordr* 'nattväkt' etc. S. Bugges översättning »Vogter, d. e. Hövding» för jarlasonen Assur är givetvis att föredraga och kan jämföras med den poetiska användningen av *vordr* för fursten och krigaren. Exempelen äro talrika, Brostenens *vikinga vordr* skulle jag närmast vilja översätta med 'vikingahövding'. Ett poetiskt uttryck av denna typ är ej ägnat att förväna på en runsten.

Vem var Håkon jarl - Assurs fader?

Brostenen ger emellertid ytterligare en intressant upplysning. Den Assur, som stenen är rest över, var son till en Hakon jarl, ett namn, som pekar mot Norge. Det är mycket sannolikt, att denne är identisk med den bekante Ladejarlen Hakon Sigurdarson, som spelade en stor roll i Norges historia under senare hälften av 900-t. Med understöd av den danske konungen Harald Gormsson lyckades han hävda sig mot Harald hårfagers ättlingar och innehade till sin död år 995 större delen av Norge som ett skatteskyldigt jarladöme under den danska kronan. Om Hakon jarl heter det, att han var *kvennamadr mikill* och att han hade många barn på sidolinjen. Det är knappast troligt, att alla Hakons ättlingar stannade kvar i Norge, sedan fadern mördats och Olav Tryggvason återtagit sina förfäders krona. Samma antagande har von Friesen gjort, och han hänvisar till att en av Hakons söner, Erik, vistades hos Olov skötkonung tillsammans med andra landsflyktiga normän och deltog i slaget vid Svolder. Om den landsflyktige jarlasonen och vikingahövdingen Assur dör som upplänning, får man förutsätta, att han gjort ett förnämligt gifte. Att så varit fallet kunna vi med ganska stor säkerhet konstatera. Redan Säve har sammanställt Brostenen med ett par andra runinskrifter i Uppland och Södermanland. Bland dem märkes främst den berömda Ramsundsristningen, som omtalar: (...), i Brates översättning: »Si(g)rid gjorde denna bro, moder

till Alrik, dotter till Orm, för Holmgers själ, faderns till Sigröd, sin make.» Här omnämns Assurs svärfar Holmger och svåger Sigröd liksom på Brostenen. Enligt Wessén är Ramsundsristningens Sigröd möjligen identisk med vikingahövdingen Spjut, till vars minne Kjulastenen är rest. Översättningen av inskriften (...) är i det poetiska partiet omtvistad. Man är emellertid ense om att Kjulastensens Sigröd och Alrik äro identiska med Ramsundsristningens. Om nu Sigröd och Spjut äro samma person, måste Brostenens Assur och han ha varit svågrar.

Utan att de genealogiska kombinationsmöjligheterna pressas alltför mycket, framgår det i varje fall, att en förnäm norsk vikingahövding uppträder i en miljö av stormän i Mälardalen vid en tidpunkt, då man även i Sverige deltog i de stora anfallen mot England. Det enda svenska belägget för appellativet (substantivet) viking kan alltså med starka skäl misstänkas vara av västligt, norskt ursprung. De gängse svenska termerna för färder i västerviking äro annars av ganska obestämd art, t. ex. att vara västerut, i England, i tingmannalidet osv.

Bjursta (Markeby), Håtuna socken

Sommaren 1953 återfanns den vid flera tillfällen förgäves sökta runstenen U 656 B j u r s t a, H å t u n a socken. Uppgift om fyndet erhöi jag av fil. stud. Birgitta Hallgren.

Stenen låg i bedrövligt skick, söndersprängd i många delar, på Markeby ägor, i en hage 700 m SSÖ om Markeby mangårdsbyggnad, 5 m V om en gammal väg, som i sydöstlig riktning har gått från Markeby över Bjursta till prästgården. Vägen är numera nedlagd och igenvuxen. Bjursta gamla, nu försvunna gård låg ett par hundra meter SÖ om den plats, där den söndersprängda runstenen nu befinner sig.

Stenen stod ursprungligen rest omkring 275 m SSÖ om sin nuvarande plats, invid den gamla vägen till Håtuna kyrka. På stens ursprungliga plats finnas sönderkilade delar av rotändan fortfarande kvar. Stenen lagades och restes (fig. 8) genom Riksantikvarieämbetets försorg (R. Wibeck), ett mycket besvärligt och tidsödande arbete på grund av att stenen hade kilats sönder på ett ovanligt svårartat sätt. När denna återkan har skett vela vi genom ett meddelande av P. J. Liudahl i hans i ATA förvarade manuskript »Forskningar i Sigtunäaungden hösten 1875». Lindahl skriver: »Stenen, som ligger å Bjurstads mark, tillhörande godsägare Engelhardt å Håtunaholm, men arrenderad af kapten Löwenhjelm, har i senare tid blifvit söndersprängd i 9 bitar; men har fört haft en höjd af dågot öfver 4 alnar.» Ännu år 1869 var

Inskriften lyder:

»Åsgöl lät resa stenen efter Myndel, (sin) son.»

Den nu påträffade runstenen har hittills endast varit känd genom uppgifter av Johannes Bureus. (Den upptägs i Upplands runinskrifter efter Bureus som nummer 800 Långtora kyrka.) Det som gör fyndet så betydelsefullt är bl. a., att Bureus icke kunde se hela inskriften, samt att den sållynt rika ornamentiken hittills har varit fullständigt okänd.

All denna runsten är en skicklig ristares verk är höjt öfver tvivel. Vissa egendomliga skrivningar göra, att jag vågar påstå, trots att inskriften och ornamentiken ännu icke ha kunnat undersökas fullt tillfredsställande, att ristningen har utförts av samme mästare som har huggit U 803 Långtora by.

Stenen kommer att i vår resas och uppmålas. Det är min förhoppning att i Fornvännens vid ett senare tillfälle kunna publicera en bild av denna sten liksom av den nyfunna Kungs-Husby-ristningen, som behandlas längre fram (s. 14 ff.) i denna uppsats.

stenen hel, vilket torde framgå av C. A. Klingspors »Anteckningar under resor i Uppland 1869» (UPT h. 1, 1871, s. 50). Dådet hör alltså ha utförts omkring år 1870.

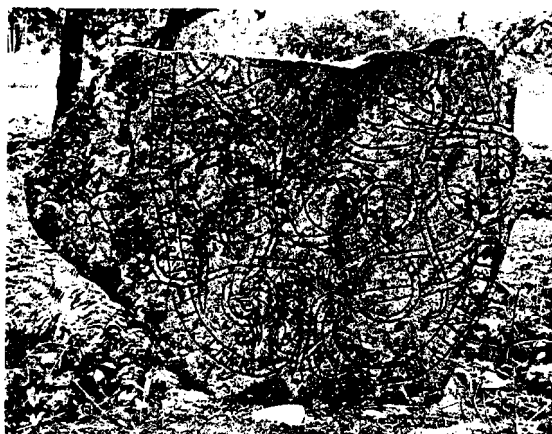
Grå, finkornig granit. Höjd öfver markytan 1.90 m, bredd (mitt på stenen) 1.30 m. Ristningslinjerna äro smala och ganska grunda. Ett triangelformigt toppstycke med ristning saknas och kunde trots ihärdigt sökande ej återfinnas. Fig. 9.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Dybecks läsning):

[r]uþ[i]lfu · lit · kera · merki[-]þisa · e]ftir · agmund · sun · sin[-]

»Rodälv lät göra dessa märken efter Agmund, sin son.»

Till läsningen: I r har, liksom 4 i, gått förlorat i en kilningsspricka. 5 i är skadat upptill genom flagring i sprickans kant. 9 i är ej stunget, ej heller 11 k. I 12 e finnes en grund, rund fördjupning mitt på staven; runan är troligen stungen. 16 e är tydligt stunget. Genom att toppstycket har sprängts bort ha 53 cm av slingan gått förlorade. Här har funnits plats för fem runor [þisa · e]. I 30 g finnes en liten men skarpt markerad punkt. 33 n har i en kilningsspricka förlorat vänstra bistaven och huvudstavens nedre hälft. Skitjecknet efter 40 n har förlorats i en annan spricka.

U 604. Ståket, Stockholms-Näs sn.

U 626. Bälby, Håbo-Tibble sn.

U 630. Västtibble, Håbo-Tibble sn.

U 611. Tibble, Granhammar, V. Ryds sn.

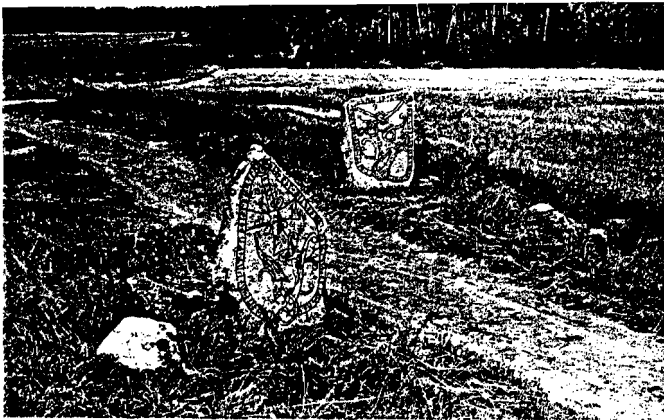
U 612. Tibble, Granhammar, V. Ryds sn.

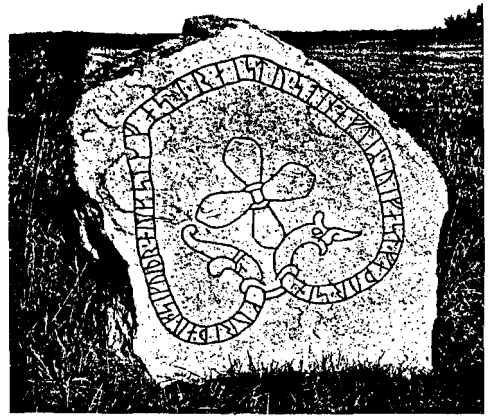
U 613. Torsätra, V. Ryds sn.

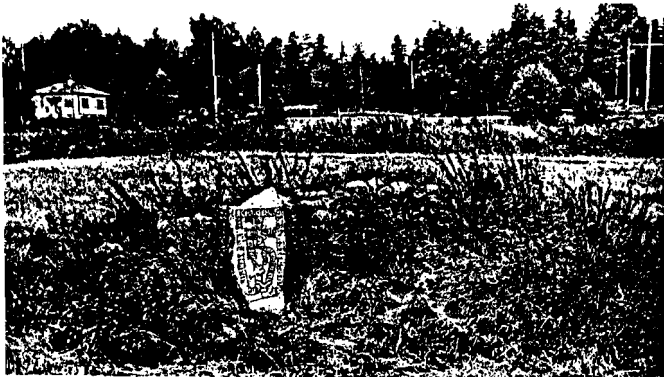
U 614. Torsätra, V. Ryds sn.

U 613 och 614. Torsättra, V. Ryds sn.

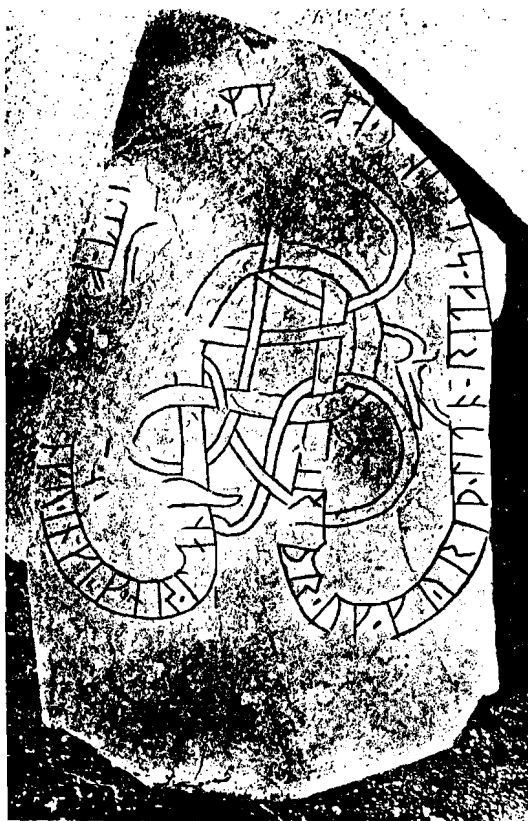
U 623. Jursta, Bro sn.

U 616. Tång, V. Ryds sn.

U 617. Bro kyrka.

U 618. Bro kyrka.

U 619. Bro kyrka.

U 616. Tång, V. Ryds sn.

U 620. Finnsta, Bro sn.

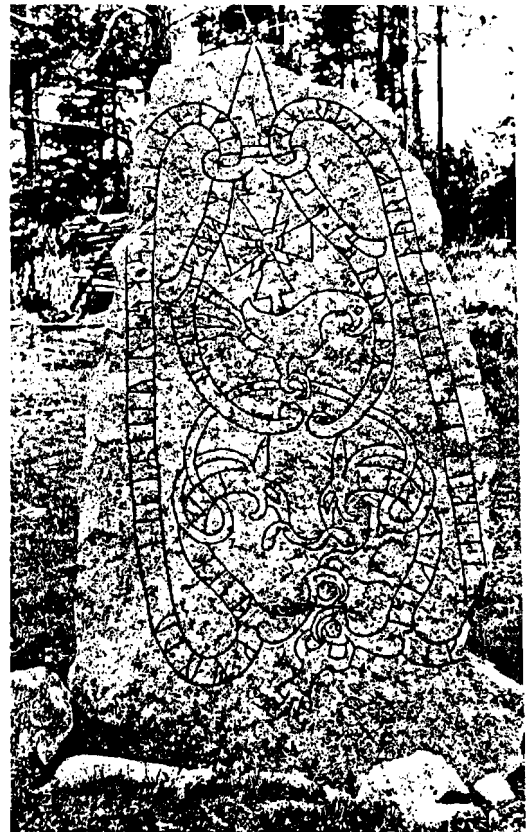
U 621. Härnevi, Bro sn.

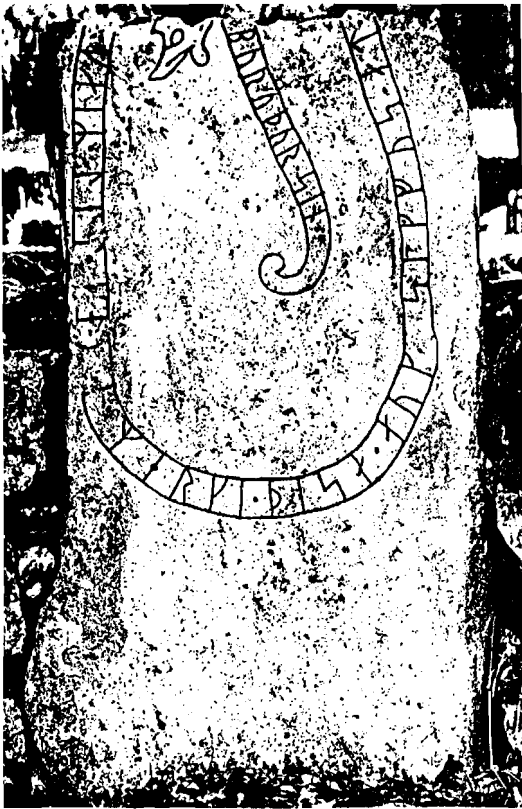
U 622. Härnevi, Bro sn.

U 624. Ullvi, Toresta, Bro en.

U 629. Grynsta backe, Häbo-Tibble sn.

U 655. Hätuna kyrka.

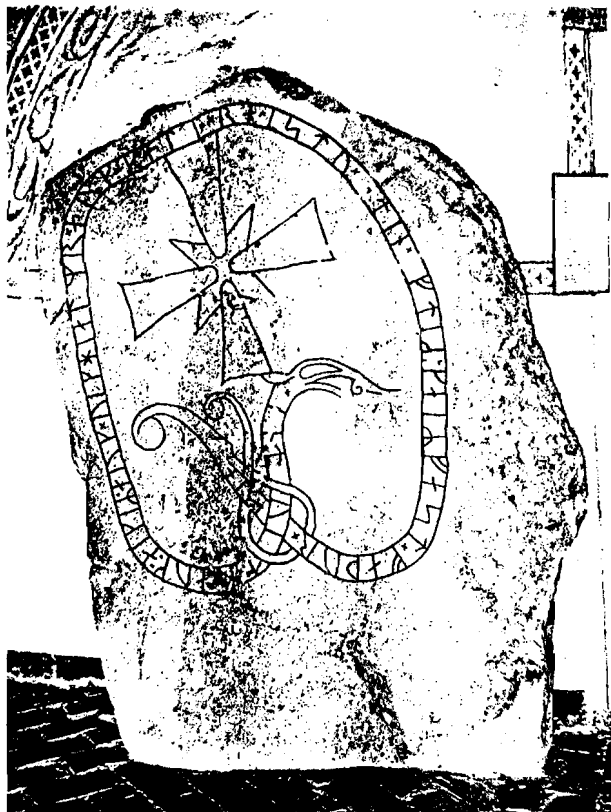
U 658. Nibble, Hätuna sn.
Nu vid Hätuna kyrka.

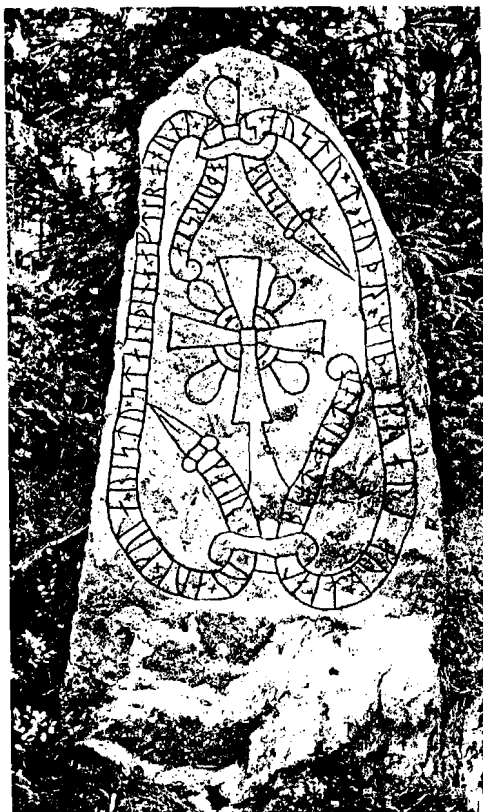
U 657. Kälsta, Hätuna sn.
Nu vid Nyborg.

U 659. Nibble, Hätuna sn.

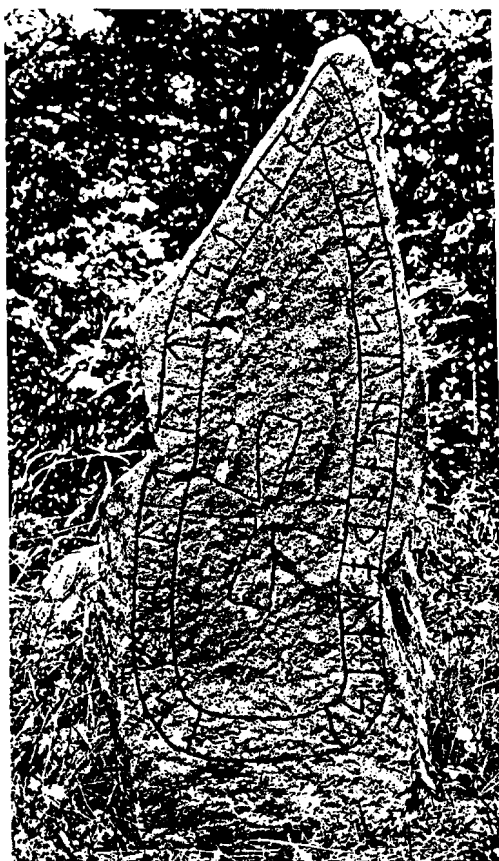
U 660. Norränge, Hätuna sn.
Nu i Hätuna kyrka.

U 661. Råby, Hätuna sn.

U 662. Signildsberg, Hätuna sn.

U 663. Signildsberg, Hätuna sn.